

ГОВОРІТЬ МУЗИЧНА МОЛОДЬ

Стефанія Олійник

У ЮВІЛЕЙНИЙ РІК РІХАРДА ВАГНЕРА

Цього року увесь світ святкує 200-річчя від дня народження двох славетних оперних композиторів – Джузеппе Верді і Ріхарда Вагнера. Але якщо творчість Верді є надзвичайно популярною і входить до постійного репертуару оперного театру, то виконання Вагнера є рідкісною, а відтак значною подією в мистецькому житті Львова.

Впродовж вересня 2013 року відбулося щонайменше три значні події, пов'язані з ім'ям Ріхарда Вагнера. Перша з них – і найграндіозніша – це постановка «Летючого голландця» Донбас-оперою (Донецьк). Лише дві вистави у Львові 12 і 13 вересня, продані за тиждень до спектаклю квитки і, відповідно – повний аншлаг – такий ажіотаж опера спричиняє нечасто. Це не дивно, адже за часів незалежності на львівській сцені Вагнера не чули жодного разу, а остання постановка опери «Летючий голландець» у Львові відбулася ... під час німецької окупації 1942 р. Тоді вистава пройшла шість разів, з особливою позначкою «лише для німців і союзників»¹. У постановці були залучені німецькі, австрійські та українські виконавці, а режисером був Володимир Блавацький².

Те, що відбувалося на сцені в сучасній версії «Голландця», тодішні меломани навряд би змогли собі уявити. Сучасного глядача повинна вражати не тільки музика, а й яскрава «картинка». Про це потурбувались сценографи, яких спеціально запросили з Німеччини. Завісою слугувала рухома фотографія, а з першими звуками оркестру сцена перетворилась на розбурхане море – такі «дива» стали можливими за допомогою 3D-відеопроєктора, вартістю 100 тисяч євро. Дев'яти-тонна декорація у вигляді корабельної палуби, яка була розміщена на сцені під кутом, завдавала немало клопоту виконавцям, адже потрібно було прикласти зусиль, щоб рухатися по сцені і встояти на ногах.

Як і 70 років тому, постановка «Летючого голландця» об'єднала музикантів різних національностей. Надзвичайно складні для виконання опери Вагнера – це виклик для найкращих співаків світового рівня. Головну роль отримав соліст ганноверської, франкфуртської та боннської опер – Андреас Макко (Німеччина). Партію Летючого голландця німецький співак виконує вже три роки і саме вона принесла йому світову славу. А ось на партію Зенти одразу ж була затверджена солістка Національної опери України Леся Алексєєва. У співачки не виникло труднощів ні з мовою оригіналу, ні з особливостями постановки в дусі режисер-

¹ Оксана Паламарчук. Твори Ріхарда Вагнера на львівській сцені // *Просценіум* (2003/3), с. 11–15.

² Володимир Блавацький (справжнє прізвище Трач) (1900–1953) – український актор і режисер. У міжвоєнний період працював у Галичині, грав у театрі «Березіль» Л. Курбаса. У 1933 р. створив власний труппу «Заграва». Після Другої світової війни емігрував до США, де керував українською радіостанцією у Філадельфії.

ського театру, які вона опанувала навчаючись ще в Університеті музики і театального мистецтва в австрійському Граці. Про її блискуче виконання ролі Зенти українська преса писала: «Солістка Леся Алексєєва не просто співає, вона створює цілісний образ героїні, глибоко переживаючи свою роль, доносячи страждання і чистоту Зенти [...]. Драматична балада Зенти «Чи зустрічали ви в морі корабель» – один із найважливіших епізодів опери – у виконанні Лесі Алексєєвої звучить блискуче»³. Інші провідні партії опери також отримали іноземці: так соліст Віденської національної опери Вальтер Фінк (Австрія) виконав партію Даланда, а Давід Їм (Південна Корея – Німеччина) – Еріка. Диригував вагнерівським оркестром випускник Львівської консерваторії, а нині головний диригент Донбас-опери Народний артист України Василь Василенко.

«Летючий голландець» Донбас опери є прикладом однієї з не багатьох в Україні авангардових постановок. Принципи режисерського театру, які пропагуються у світовій оперній практиці, ще не зуміли підкорити консервативну українську сцену. Особливостями такого театру є те, що баченню режисера підпорядкована сценографія, акторська гра і трактування самого джерела – драматичного твору чи лібретто. Так в інтерпретації німецького режисера-постановника Мари Курочки історія «Летючого голландця» розповідається як передсмертний сон Зенти. Її переживання і думки про Голландця, якого лише вона могла б врятувати від страждань – це її нездійсненні мрії в нещасливому шлюбі з Еріком.

«Головну оперну прем'єру року» (як охрестили постановку українські медіа) після Донецька і Львова побачили в Одесі та Києві, після чого плануються гастролі в Німеччині.

Якщо постановка «Летючого голландця» мала всеукраїнський розголос, то ще дві події присвячені 200-річчю Р. Вагнера, відбулися доволі скромно, на локальному рівні. Одна з них – це ювілей Львівського товариства Ріхарда Вагнера, яке вже два десятиліття об'єднує шанувальників музики німецького композитора і популяризує його творчість. Більше про діяльність товариства розповів нам його засновник і керівник Богдан Котюк:

– В цьому році ми святкуємо 20 років нашого львівського товариства Ріхарда Вагнера, яке ми спільно заснували разом з моєю дружиною (музикознавець і тележурналіст Леся Котюк – С. О.). Це сталося 1 серпня 1993 році в Байройті, а незабаром – 12 вересня до 100-річчя Львівського історичного музею ми отримали своє місце постійного перебування у приміщенні музею на площі Ринок, 6. При Товаристві також діє видавництво «Collegium musicum», яке друкує музикознавчі праці та ноти.

– *Які сфери охоплює діяльність Вагнерівського товариства?*

– За 20 років існування товариства було організовано безліч концертів і гастролей в різних країнах світу. Також до нас приїжджали знамі музиканти, яким ми влаштовували гастролі по Україні. Але, чи не найголовніше, ми призначаємо Вагнерівську стипендію, лауреатами якої вже стали 32 митці з України. У Західній

³ Оксана Єременко. Українська літературна газета. 11.01.2013 / <http://www.litgazeta.com.ua/node/3525>

Європі, та взагалі у Світі, немає такого звання як Народний артист, але якщо хтось на афіші пише «Вагнерівський стипендіат», то це означає, що це одна з найбільших відзнак його мистецьких досягнень. Стипендію виділяє Асоціація вагнерівських товариств та Вагнерівський фонд, який сприяє розвитку культури і, зокрема, пропаганді музики Вагнера у світі.

– Чи музиканти зі Львова отримували вагнерівську стипендію?

– Так, переважно зі Львова. Але стипендіатами були не тільки музиканти... Також актори, режисери, художники з Академії мистецтв, танцюристи... Адаже опери Вагнера, чи правильніше – музичні драми – це синтетичне мистецтво. Наш перший стипендіат – Сергій Магера – тепер соліст Національної опери. Тоді він ще навчався на п'ятому курсі Львівського вищого державного музичного інституту ім. М. Лисенка (тепер Львівська національна музична академія ім. М. Лисенка – С. О.) і здобув перемогу на нашому конкурсі серед 17 інших студентів. Серед наших стипендіатів з інших міст є режисер Національної опери в Києві Сергій Архипчук, скрипалька Харківського симфонічного оркестру Олена Ліп. З львів'ян – Заслужена артистка України Етелла Чуприк, Народний артист і професор ЛНМА ім. М. Лисенка Тарас Баран, кілька музикантів з Оперного театру, театру ім. М. Заньковецької – акторка Альбіна Сотнікова та ін.

– Чи можливо поставити опери Вагнера у Львові? Наприклад, відновити виставу «Тангоїзера», яка йшла у Львівській опері у 70-80 роках?

– Звичайно можна, але це потребує величезних коштів. П'ять років тому, до 15-річчя діяльності нашого товариства, ми хотіли поставити «Валькірію». Це планувалося зробити як театральне дійство у центральній частині міста. Проект вже був погоджений у міській раді, але, на жаль, не знайшлося спонсора.

– Які ще ювілейні концерти, присвячені Вагнеру, Ви організували?

– У 2003 році до 10-річчя товариства ми з диригентом Мироном Юсиповичем робили великий концерт у Львівській філармонії. Тоді виконувалися транскрипції для фортепіано Вагнерівських уривків і фрагменти з його опер. 16 лютого цього року відбувся концерт пам'яті Вагнера до 130-річчя з дня смерті композитора. В день народження композитора (22 травня) у Будинку органної та камерної музики був концерт «Ріхард Вагнер у Львові». А невдовзі відбудеться концерт з органних транскрипцій опер Р. Вагнера.

До 200-річчя з дня народження Р. Вагнера Богдан Котюк видав книжку «Ріхард Вагнер. Геній людства»⁴, презентація якої відбулася 19 вересня ЛНМА. Написана на межі музикознавства і белетристики, книга буде цікава як і професійним музикантам, так і читачам, які цікавляться життям і творчістю німецького композитора. У книзі своїй Б. Котюк у невеликих нарисах виклав свої думки з приводу особистості, творчості, формування естетичних ідеалів Вагнера, центральних

⁴ Б. Котюк. *Ріхард Вагнер: Геній людства*. Львів: «Афіша» 2013. 96 с.

творів композитора і діяльності Вагнерівських товариств. Особливо цікавими є спостереження автора стосовно взаємозв'язку біографії і творчості Вагнера, яка не могла не відобразитися на житті митця: «з якогось часу вже не стільки життєві враження і факти біографії отримують свій відповідник у драматичних діях композитора, а швидше навпаки»⁵. Такі автобіографічні моменти автор прослідковує у «Нюрнберзьких майстерзінгерах», «Трістані та Ізольді», тетралогії «Перстень Нібелунгів». А зворотній зв'язок можна підтвердити хоча б тим фактом, що усіх дітей Вагнер назвав на честь своїх оперних героїв. Велику увагу автор приділяє естетиці та музичного театру Вагнера як унікальному явищу в історії музики. «Треба було мати талант не тільки в композиції, але й величезний талант перекопати усю країну, що потрібно побудувати такий театр, який власне був створений у Байройті – це зміг лише Вагнер» – наголосив Б. Котюк.

На презентації книги Б. Котюк анонсував ще одну подію, яка відбулася 21–22 вересня в Будинку органної та камерної музики. Це два концерти з органних транскрипцій фрагментів опер Вагнера у виконанні Олени Мацелюх (орган) і Наталії Дитюк (сопрано). Автором транскрипцій є Богдан Котюк. Він розповів, що створив переклади з практичних міркувань, адже до цього нот для органу фрагментів опер Вагнера у Львові не було. Сам Вагнер оригінальної музики для цього інструменту не писав.

Впродовж концерту слухачі мали змогу почути на органі найвідоміші мелодії з опер Вагнера – Інтродукцію і Весільний марш з «Лоенгіна», Пісню стернового з «Летючого голландця», Увертюру з «Трістана та Ізольди», Гимн Венері з «Тангойзера», Політ Валькірій з «Валькірії». Незвичним було виконання вокальних фрагментів під супровід органу – «Молитва Єлизавети» та «Зустріч коханого» (Тангойзер) і «Відчай Зіглінди» (Валькірія). Окрім фрагментів з опер Вагнера, до програми концерту ввійшли два твори для органу Богдана Котюка – «Benedictus» і «Lauda Nostra».

Органістка Олена Мацелюх вже не вперше виконує Вагнера, адже подібні концерти вже відбулися в багатьох містах України. І, на жаль, доки не буде можливості здійснити постановку опер Р. Вагнера у Львівському оперному театрі, транскрипції і уривки з опер – це єдине, що можемо почути у живому виконанні.

⁵ Там само, с. 25